

Сутність та складові економічної безпеки сільськогосподарських підприємств

Однією з найважливіших передумов успішного функціонування та розвитку сільськогосподарських суб'єктів підприємницької діяльності в сучасних умовах динамічного зовнішнього середовища та нестійкого розвитку національної економіки є забезпечення належного рівня їх економічної безпеки. Аграрний сектор є системоутворюючим для економіки України, гарантує забезпечення продовольчої безпеки держави, формує підґрунтя для розвитку сільських територій, впливає на екологічну та енергетичну безпеку, стимулює розвиток інших галузей економіки тощо. При визначенні рівня економічної безпеки підприємств аграрного сектора економіки України, необхідно враховувати особливості їх функціонування, зокрема: сезонний характер виробництва; обмежений термін зберігання продукції; значну залежність від природно-кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції; обмеженість земельних ресурсів; недостатню розвиненість інфраструктури аграрних ринків тощо.

Дотримання економічної безпеки, постійний моніторинг ключових чинників впливу та джерел загроз на її рівень, розробка превентивних заходів щодо їх нейтралізації та мінімізації забезпечить надійність суб'єктів аграрного підприємництва та стійкість їх розвитку у перспективі.

Економічна безпека аграрного підприємства відіграє ключову роль у зміцненні безпеки національної економіки та є передумовою його сталого розвитку. Існує взаємозалежність між розвитком підприємства та забезпеченням таких функціональних складових державної безпеки, як: фінансова, соціальна, технологічна, продовольча, зовнішньоекономічна, демографічна, енергетична та екологічна. Усвідомлення місця економічної безпеки сільськогосподарських підприємств в системі безпеки національної економіки дозволяє більш детально підійти до обґрунтування змісту цієї категорії.

Проблема забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств давно цікавить науковців. В той же час, дослідження економічних літературних джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування сутності даного поняття. Так, В.І. Ткачук та М.І. Яремова трактують поняття «економічна безпека сільськогосподарського підприємства» як стан підприємства, що характеризується стійкістю до різного роду загроз та сезонних коливань, здатністю забезпечувати реалізацію економічних інтересів та ефективно розвиватися у змінних природно-кліматичних умовах.

А.В. Суханова надає наступне визначення: «Економічна безпека сільськогосподарського підприємства – це такий стан його господарських ресурсів, що забезпечує раціональну галузево-організаційну структуру підприємства, враховуючи географічне розташування та природно-кліматичні умови його діяльності, за якого воно здатне ефективно протидіяти можливим загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища, а також досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії розвитку. На думку Н.В. Фарафонові, економічна безпека підприємства – це комплексне поняття, складна система взаємодії основних функціональних складових, ефективність яких посилює захист від існуючих чи прогнозованих загроз і небезпек та впливає на кінцеві результати діяльності.

Таким чином, для досягнення найвищого рівня економічної безпеки підприємство повинно працювати над забезпеченням високого рівня безпеки основних її функціональних компонентів.

На думку К.О. Утенкової, доцільно виділити наступні складові економічної безпеки аграрного сектору: фінансова, кадрово-інтелектуальна, виробничо-технологічна, політико-правова, безпека прийняття рішень і захищеність інформації, екологічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна, маркетингова, ресурсно-технічна, енергетична, продовольча, транспортна, зовнішньоекономічна.

Вчені В.І. Ткачук та М.І. Яремова зазначаються, що формування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств можливе лише за умови комплексного моніторингу ключових її складових:

- кадрової;
- енергетичної;
- ринкової;
- інформаційної;
- правової;
- екологічної;
- виробничої;
- фінансової;
- техніко-технологічної безпеки.

На думку авторів, найбільш важливою складовою є кадрова, оскільки дає можливість активізувати роботу інших складових та має комплементарний взаємозв'язок. Н.В. Фарафорова враховуючи специфіку аграрної галузі, до функціональних складових економічної безпеки сільськогосподарських підприємств відносить: силову, фінансово-страхову, інтелектуально-кадрову, виробничо-технологічну, логістичну, інформаційно-консалтингову, управлінську, продуктову, ринкову, інтерфейсну, екологічну та політико-правову.

Узагальнивши наявні підходи, вважаємо, що основними функціональними складовими економічної безпеки

сільськогосподарських підприємств є: фінансова, виробничо-технологічна, інтелектуально-кадрова, правова, інформаційна, енергетична, ресурсно-технічна, екологічна та ринкова. Фінансова безпека – забезпечення стану фінансової системи суб'єкта господарювання, за якого створюються необхідні фінансові умови для його стабільного економічного розвитку, забезпечується захист фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Виробничо-технологічна безпека – забезпечення технологічної незалежності та досягнення високого рівня виробничого потенціалу, зокрема за рахунок їх оновлення на інноваційно-інвестиційній основі. Інтелектуально-кадрова безпека – забезпечення захищеності персоналу, а також створення умов для забезпечення належного рівня кваліфікації персоналу та розвитку його інтелектуального потенціалу.

Значна кількість науковців зазначають, що найважливішою складовою економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, яка тісно пов'язана з іншими складовими, є кадрова. Так, Н.І. Логінова відмічає, що кадрова безпека є важливою складовою економічної безпеки підприємства, що має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління людськими ресурсами та в кадровій політиці підприємства.

Правова безпека – характеризує ефективне і всебічне правове забезпечення діяльності підприємства та чітке дотримання керівництвом та співробітниками всіх аспектів діючого законодавства. Інформаційна безпека – забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу з метою завдання шкоди. В сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, інформаційна безпека набуває актуальності та стає невід'ємною складовою системи економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Енергетична безпека – характеризує ступінь захищеності сільськогосподарського підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз у сфері енергетики. Енергетична безпека підприємства це поняття, яке складно кількісно оцінити. Тому основними орієнтирами у забезпеченні енергобезпеки має стати підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та використання альтернативних (відновлюваних) джерел енергії.

Ресурсно-технічна безпека – стан розвитку сільськогосподарського підприємства, що характеризується достатнім рівнем забезпеченості сировиною, матеріалами, технікою, а також ефективністю бізнес-процесів щодо їх формування та використання. Зважаючи на те, що одним з основних економічних ресурсів, від якого залежить процес і результат проведення сільськогосподарських робіт, є матеріально-технічна база агропідприємств, дана складова передбачає також і процес безперервного відтворення основних засобів виробництва.

Екологічна безпека – такий стан навколишнього середовища, за якого існує мінімальна ймовірність шкоди людським, природним і матеріальним ресурсам. Для дотримання належного рівня екологічної безпеки в аграрному секторі слід створити механізм, що сприятиме запобіганню і стримуванню негативних процесів у навколишньому середовищі та стимулюватиме виробників сільськогосподарської продукції здійснювати свою діяльність з урахуванням екологічних принципів. Ринкова безпека – характеризує відповідність внутрішніх можливостей зовнішнім, які формуються ринковим середовищем. Це захист від помилок поведінки на ринку, недоліків в товарній і збутовій політиці підприємства, низького рівня конкурентоспроможності продукції, неправильного вибору стратегії ціноутворення.

Отже, економічна безпека підприємства досягається в тих випадках, коли воно є фінансово стійким, здатне запобігати негативному впливу внутрішніх та зовнішніх ризиків, а його ресурсний потенціал, організаційна та управлінська структури відповідають цілям і завданням статутної діяльності. Також, слід зазначити, що сільськогосподарські підприємства мають певні особливості формування системи економічної безпеки, які проявляються через окремі її функціональні складові, а саме: фінансову, виробничо-технологічну, інтелектуально-кадрову, правову, інформаційну, енергетичну, ресурсно-технічну, екологічну та ринкову.

Систематичний моніторинг економічної безпеки в цілому та в розрізі її окремих складових має ґрунтуватись на реалізації типових схем, процедур і дій, що дасть можливість сільськогосподарським підприємствам вчасно ідентифікувати загрози, розробити превентивні заходи по їх нейтралізації та забезпечить стабільний розвиток суб'єктів аграрного підприємництва у майбутньому.